

Svědectví o Gulagu

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

rok 2023 je bohatý na kulatá výročí spojená se svědectvími obětí politických represí v Sovětském svazu, které prošly pracovními lágry Gulagu, a to i těch původem z Československa. Například 1. listopadu 1953 doručil František Polák do newyorského sídla OSN osmatřicetistránkové svědectví o svém sedmiletém pobytu v Gulagu s představou, že Organizace spojených národů odsoudí otrockou práci v SSSR. Toho se ale nedočkal, což ho přimělo napsat několik autobiografických knih s cílem předat širší veřejnosti svoji zkušenost s krutým režimem. Už v roce 1943 vyšla v Praze propagandistická brožura *Váleční zajatci vypovídají*, založená na svědectví československých zajatců od Sokolova, kteří před válečným nasazením a německým zajetím prošli tábory Gulagu. Oba případy jsme již s kolegy z projektu *Čechoslováci v Gulagu* popsali ve stejnojmenné knižní trilogii.

V tomto čísle revue *Paměť a dějiny* si připomínáme vznik díla Alexandra Solženicyna *Souostroví Gulag* a rozruch kolem něj. Vyšlo právě před padesáti lety – v prosinci 1973 v Paříži. K šedesátému výročí vydání knihy *Jeden den Ivana Děnisoviče* od stejného autora se vracíme v rozhovoru se Stanislavem Kolíbalem, autorem ilustrací k českému překladu z roku 1963. Obě díla sehrála stěžejní roli v povědomí o povaze a rozsahu sovětských represí jak v komunistickém světě, tak i na Západě.

Zatímco Solženicynovo dílo dosáhlo světového ohlasu, písemné svědectví uprchlíka ze Soloveckých ostrovů Nikolaje Kiseleva, které poprvé vyšlo v Praze v roce 1933 pod názvem *Tábory smrti v SSSR*, takřka zcela zapadlo. Autorovu životnímu příběhu i jeho unikátní knize proto věnujeme samostatný článek. V roce 1933 rovněž započala práce na bohatě

ilustrovaném propagandistickém veledíle *Stalinův Bělomořsko-baltský kanál*, vydaném Sověty o rok později. Již v roce 1937 byl však titul (mj. hojně dokumentující práci vězňů) v SSSR systematicky dohledáván a ničen. Osudy knihy i jejich autorů se zabývá text *Práce je překová* s bohatou obrazovou přílohou.

Meziválečné vnímání sovětských represí v Československu představujeme ve studii „*Barbarství Čingischánovo obživlo*“, založené na dobovém tisku. Rok 1943 přinesl křest ohněm války pro občany Československa propuštěné na amnestii z Gulagu do československé armády. Osudy těch, kteří přežili sovětské lágry, ale padli jako vojáci československé armády, si tak připomínáme snímky nedávno získanými v ukrajinských archivech. Ty, již strádání v Gulagu i hrůzy války přežili, ale dočkali se uvěznění doma, v komunistickém Československu, za údajnou pomluvu spřátelené velmoci, přibližuje článek „*Napadá a zesměšňuje SSSR*“.

Abychom čtenáři tíživé čtení odlehčili, uveřejňujeme i studii o „zázraku“, který potkal ruské emigranty zavlečené v roce 1945 z Československa do věznice NKVD v Ratiboři.

Ani v tomto čísle samozřejmě nechybí tradiční rubriky, jako jsou zprávy z historické obce, recenze či vzpomínky na nedávno zesnulé významné osobnosti, jimiž byli Otta Bednářová, Juliana Jirousová a Ján Zeman. Díky novým, nečekaným souvislostem se opět vracíme k případu bývalého vězně sovětských i československých lágrů, válečného hrdiny i zločince Michala Krecula, jenž zemřel počátkem roku 2023.

Za celý autorský i redakční kolektiv, který toto číslo *Paměti a dějin* připravoval, vám přeji inspirativní čtení.

ADAM HRADILEK